Національна академія
внутрішніх справ

Кафедра філософії права та юридичної логіки

СЕМІОТИКА ПРАВА ЯК ПАРАДИГМА СУЧАСНОГО ПРАВОРОЗУМІННЯ

ЦИКЛ НАУКОВИХ ПРАЦЬ

Цикл наукових праць підготував

Професор кафедри філософії права та юридичної логіки Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, доцент Павлишин Олег Володимирович

ПЛАН:

1. Особливості семіотичного підходу до пізнання дійсності. Семіотика права як міждисциплінарна галузь знань.

2. Об’єкт, предмет і структура семіотики права.

3. Основні функції семіотики права. Методологічне значення семіотики для правових наук і практичної діяльності юристів.

Вихідним положенням семіотичного підходу є визнання права багатовимірною знаковою системою, в якій існують зв’язки між елементами одного рівня, міжрівневі зв’язки, а також зв’язки знаків з об’єктами духовної, соціальної та матеріальної дійсності, які вони позначають.

Знаковий характер права дозволяє застосувати досягнення семіотики для аналізу правових феноменів, відповідно глибше пізнати право і побачити інші грані цього системного об’єкта.

Правова реальність як соціокультурна система, в якій діють загальні та специфічні закономірності, за допомогою семіотичної методології може бути досліджена

ЯК ЗНАКОВА СИСТЕМА

як з позицій її внутрішньої структури та організації, так і з позицій зв’язку між окремим знаковим елементом та частиною реальності, яку він позначає.

Семіотико-правові за своїм характером ідеї античних та середньовічних мислителів щодо формальної рівності, співвідношення справедливості та закону, права та моралі, сутності загального блага, ідеального суспільно-політичного устрою та державно-правового ладу мали визначальне значення для всіх подальших епох.

Завдяки творчості середньовічних і постсередньовічних схоластів остаточно розширилося розуміння знаку, було доповнено їх репертуар – додано до числа можливих знаків духовні сутності.

Семіотика в епоху Середньовіччя, Відродження та на початку Нового часу існувала як частина логіки, а семіотика права – як частина семіотики права. Гуманісти Ренесансу (Марсиліо Фічіно, Лоренцо Валла, Джованні Піко делла Мірандола) розвивали політико-правові ідеї Платона, середньовічних мислителів і звертали увагу на призначення людини як істоти насамперед духовної та антропоцентрично тлумачили основні проблеми семіотики права.

Повноцінне конституювання семіотики насамперед пов’язане з творчістю двох мислителів – Ч. С. Пірса та Ф. де Соссюра. У XX столітті семіотика сформувала власну академічну традицію і сьогодні поділяється на три основні галузі: синтактику (або синтаксис), семантику та прагматику. Синтактика вивчає відносини між знаками та їх складовими (мова йде в першу чергу про означники). Семантика вивчає відношення між означниками і означуваним. Прагматика вивчає відношення між знаком і його користувачами. Семіотична методологія з кінця XIX – початку XX ст. стає актуальною та затребуваною як у філософському пізнанні, так і в різних окремих галузях наукового знання.

Починаючи з другої половини XX ст., простежується застосування теоретико-методологічного апарату семіотики в процесі аналізу проблем соціально-правового характеру та поступове зародження семіотики права як науки. Сучасна юридична думка дедалі більше використовує евристичні та категоріально-термінологічні можливості семіотичного підходу для дослідження правової реальності. Юридичні явища та процеси відображаються за допомогою нових засобів виразності, нової мови, структурних кодів, які необхідно розглядати на основі та за допомогою семіотико-правової методології, яка видається однією з найбільш перспективних у сучасному філософсько-правовому дискурсі.

Види обґрунтування права

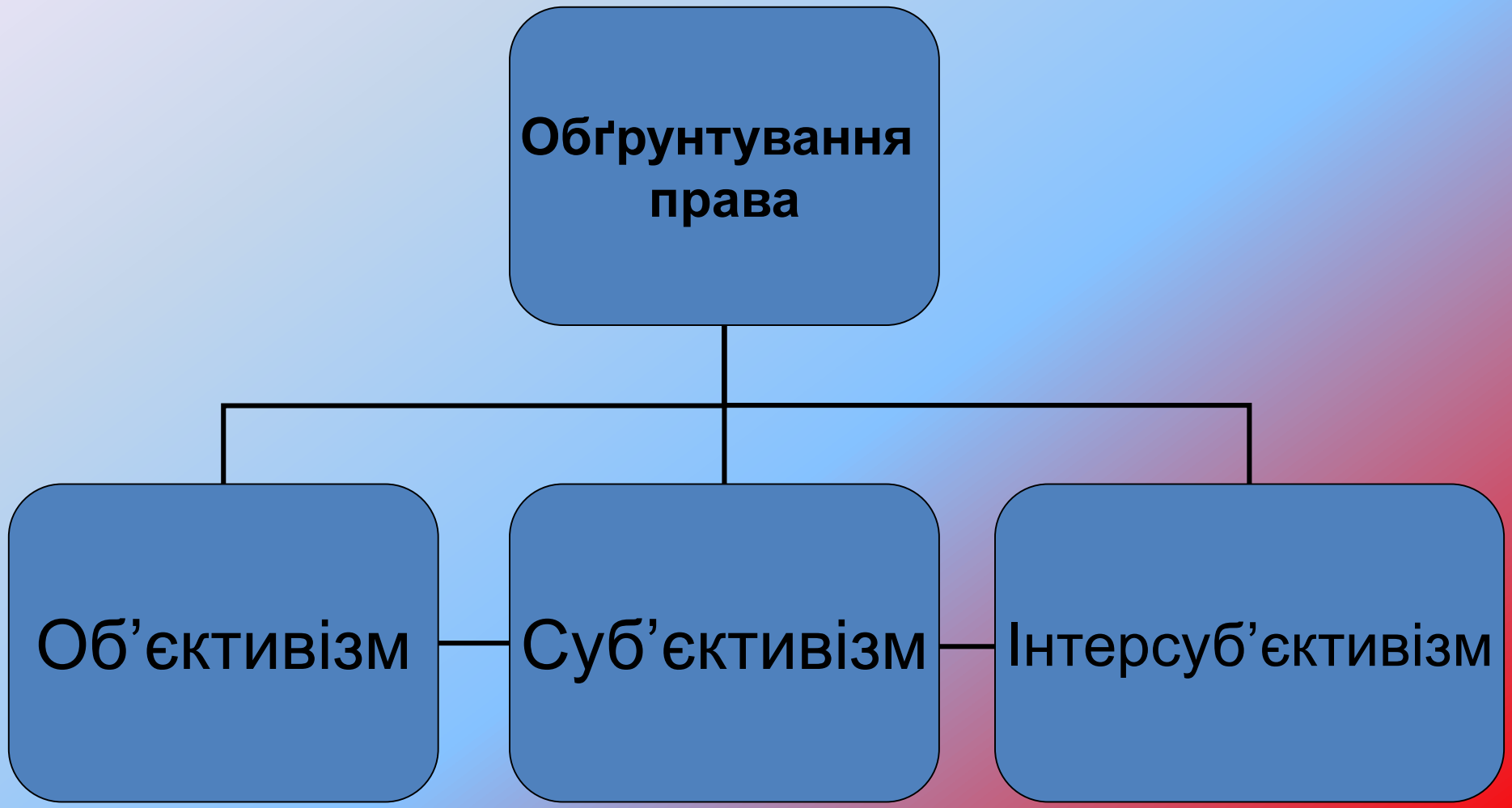

Право як предмет дослідження

Філософія права

Семіотика права

Правова праксеологія

Право як предмет дослідження

Філософія права

ІДЕЯ ПРАВА

Сутність, зміст, призначення права

Право як культурно-цивілізаційний феномен

Право як предмет дослідження

ПРАВОВА ПРАКСЕОЛОГІЯ

Право як
суспільна діяльність

Право як предмет дослідження

СЕМІОТИКА ПРАВА

ПРАВО ЯК
ЗНАКОВА СИСТЕМА

Що таке семіотика права?

семіотика права – це автономна наука, що сформувалася в другій половині XX ст. на основі особливої галузі міждисциплінарних досліджень права як знакової системи, основною метою яких є аналіз його знакової системної та структурної організації, а також сутності, властивостей, відношень та закономірностей функціонування правових знаків.

Основні підходи до розуміння семіотики права

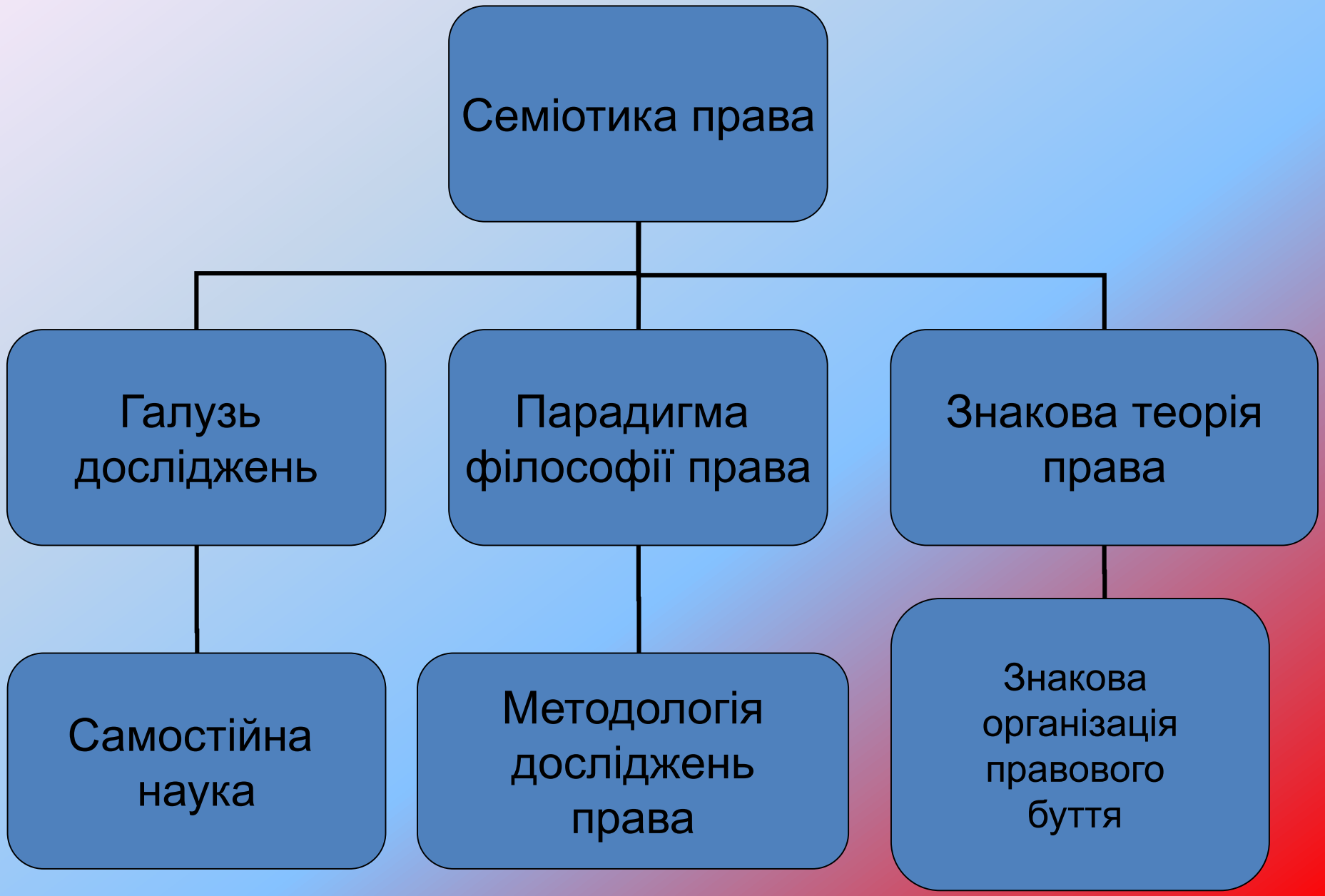

ОБ’ЄКТ СЕМІОТИКИ ПРАВА

правова реальність у її знаковому відображенні

ПРЕДМЕТ СЕМІОТИКИ ПРАВА

загальні принципи знакової організації права, закономірності його розвитку та функціонування як знакової системи, синтактичні, семантичні та прагматичні відношення між правовими знаками, правовими феноменами та носіями правосвідомості.

Структура семіотики права як науки

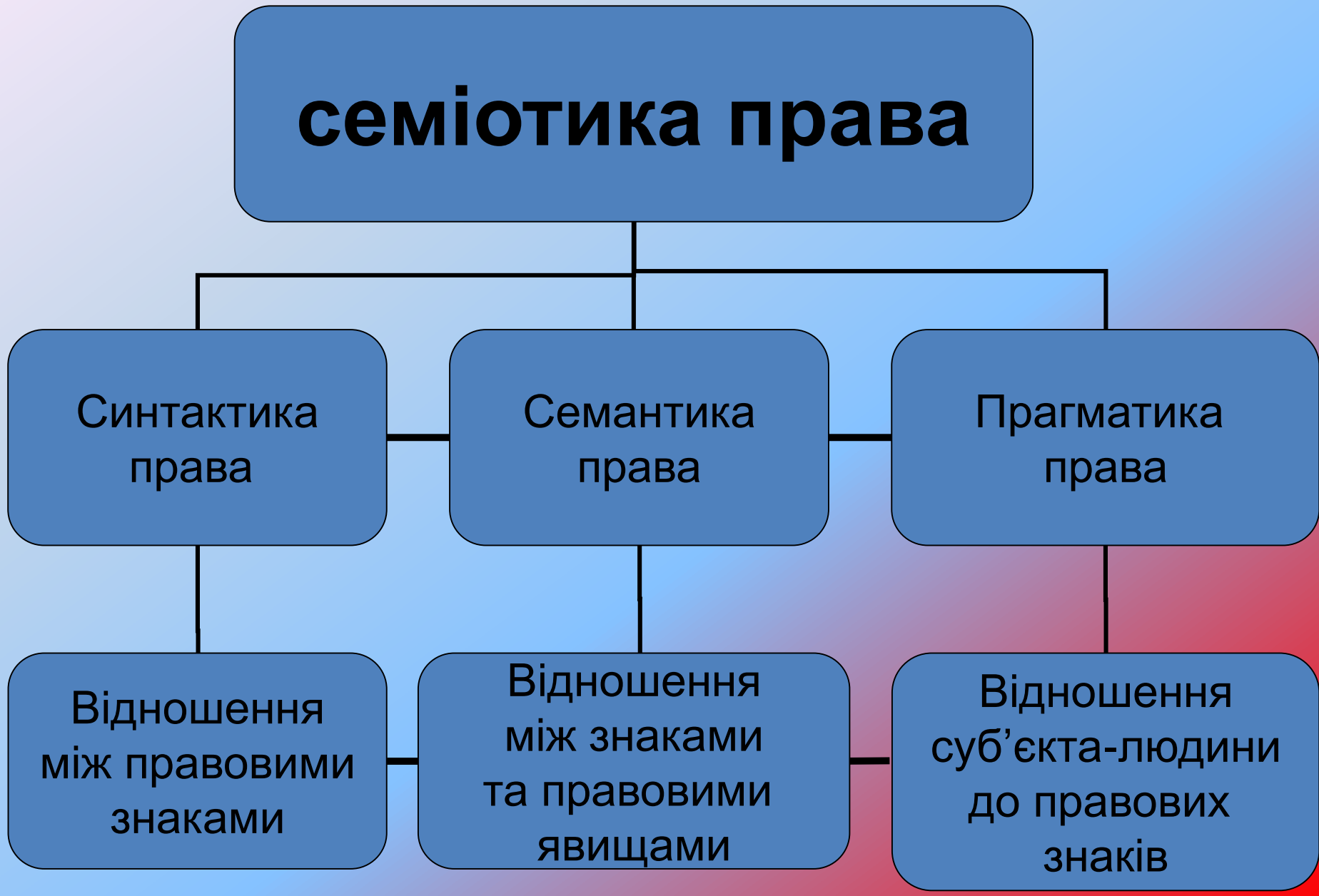

Структура семіотики права як науки

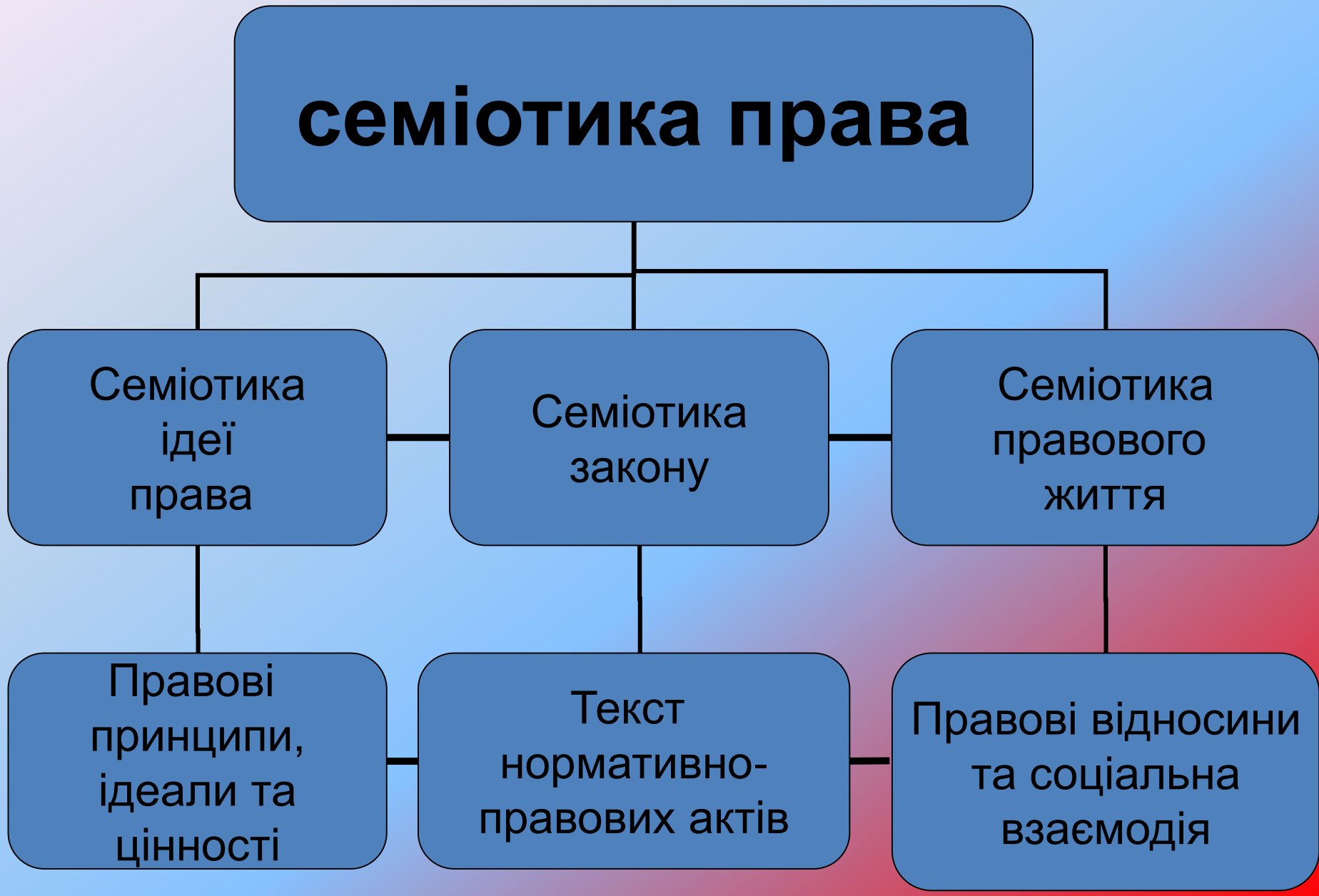

ОСНОВНІ ФУНКЦІЇ СЕМІОТИКИ ПРАВА

- СВІТОГЛЯДНА
- МЕТОДОЛОГІЧНА
- ІНТЕГРАТИВНА
- СИМВОЛІЧНО-ВІДОБРАЖАЛЬНА
- ВИХОВНА
- ПРАКСЕОЛОГІЧНА (практично-перетворювальна)
- ПРОГНОСТИЧНА

СХЕМА ВЗАЄМОДІЇ ФУНКЦІЙ СЕМІОТИКИ ПРАВА

Основні риси юснатуралістського праворозуміння

1. Форми і принципи права стоять над нормами, законами.
2. Зміст чинного законодавства (права в позитивістському розумінні) підлягає морально-етичній оцінці.
3. Право є критерієм справедливості, який не підлягає об'єктивізації в конкретних нормах і який проявляється в індивідуальній ситуації.

Основні риси позитивістського праворозуміння

1. Право – система, сукупність норм, зафіксованих в актах.

2. Норми видаються державою, в них виражена її воля.

3. Норми права регулюють найбільш важливі суспільні відносини.

4. Право і його реалізація забезпечуються примусом держави.

5. Правосвідомість, правова поведінка і виникнення правовідносин залежить від норм.

Інтегративне праворозуміння

СЕМІОТИКО-ПРАВОВИЙ ПІДХІД Є РІЗНОВИДОМ ІНТЕГРАТИВНОГО ПРАВОРОЗУМІННЯ.

ПРАВОВА РЕАЛЬНІСТЬ – ЦЕ ЄДНІСТЬ ІДЕЇ ПРАВА, СИСТЕМИ НОРМ, А ТАКОЖ ПРАВОВОГО ЖИТТЯ.

СЕМІОТИКА ПРАВА СИНТЕЗУЄ НАЙКРАЩЕ З РІЗНИХ КОНЦЕПЦІЙ І ПРИБИРАЄ ПРОТИСТОЯННЯ «КЛАСИЧНИХ» ТИПІВ — ЮСНАТУРАЛІЗМУ (ТЕОРІЙ ПРИРОДНОГО ПРАВА) ТА ЮРИДИЧНОГО ПОЗИТИВІЗМУ.

Структура ідеї права (семіотико-правовий підхід)

Право як свобода

- **Право виступає не просто як загальний масштаб чи рівна міра свободи індивідів, адже вільні індивіди – суть і зміст права.**

- **Там, де заперечується вільна індивідуальність, особистість, правове значення фізичної особи, там немає і не може бути права (і правового принципу формальної рівності), суб'єктів права, дійсно правових законів і правових відносин у суспільстві в цілому і в конкретних різних сферах суспільного і політичного життя.**

Свобода як вибір передбачає відповідальність

Це продуманість, виваженість, обґрунтованість рішень, урахування всіх обставин і можливих наслідків.

Це також готовність відповідати за свої вчинки.

Право як рівність

- Різниця між правовою рівністю та юридичною рівністю має смисл при визначенні відмінностей між правом і законом. Співвідношення цих двох категорій найкраще описати за допомогою філософської категорій “належного” і “сущого”, маючи на увазі, що суще – юридична рівність, яка може відповідати або не відповідати належному.

- Правова рівність виражає певну визначену соціальну реальність, в той час, як юридична рівність в конкретній правовій системі може бути як реальною, так і фіктивною, бо йдеться фактично про рівноправ’я.

У суспільстві для його виживання потрібна певна рівність, врівноваженість домагань на права і свободи. Право людини на особисту свободу обмежується таким самим правом інших, громадяни повинні бути в цьому відношенні рівноправними.

Для нормального розвитку суспільство потребує врівноваженості, гармонії прав і свобод, причому не самої лише формальної рівності, а реальної. Необхідним є такий розподіл благ у суспільстві, який би сприяв його консолідації, а не призводив до руйнівних процесів. Формальну рівність треба доповнювати врахуванням внеску особистості до суспільного блага, соціальними пільгами тим, хто нездатний захистити свої права (неімущим, інвалідам, дітям тощо).

Право як справедливість

- Співіснування людей на ґрунті взаємного визнання прав і свобод являє собою такий порядок їх співіснування, який може бути названий справедливим, або "справедливістю". Саме справедливість виступає основою ідеї права, виражає його сутність, а особливий акт визнання визначає як справедливість, так і феномен права у цілому.

- Справедливість є мірою відносної значущості цінностей, мірою їх рівноваги і субординації. Справедливість виступає особливим механізмом, що підтримує міру рівноваги правових цінностей і водночас є визначальним моментом домінування при конфліктному зіткненні цих цінностей.

Мірою реальної рівності у правах і свободах, мірою коригування формальної рівності цими чинниками, мірою соціальної гармонії виступає справедливість. Чим вище рівень реальної рівності у правах і свободах людини у суспільстві, тим це суспільство є справедливішим. Справедливість можна розуміти як реальну рівність у суспільстві.

У правоохоронній діяльності справедливість – це:

а) ***вимога рівності*** ("діяти однаково в однакових умовах"), що формулюється як вимога неупередженості і заборона сваволі;

б) ***вимога відплати,*** тобто ідея взаємозв'язку вчиненого і розплати за це, що знайшло втілення у "золотому правилі“ та інституті покарання;

в) ***вимога рівноваги між втратою і придбанням ("справедливого обміну"),*** що має сенс при відшкодуванні заподіяної шкоди.

Основні напрями формування правової культури правоохоронців в умовах становлення української державності:

- продовження розробки цілісної концепції громадянсько-правової освіти і виховання; оновлення змісту освіти відповідно до досягнень юридичної, психолого-педагогічної науки, сучасних технологій навчання, передового досвіду практичної діяльності правоохоронних органів України;
- підготовка стандартів, програм, підручників та навчально-методичних комплектів з даної проблематики; розробка рекомендацій з громадянського і правового виховання;
- створення аудіо- та відеоматеріалів, комп’ютерних програм з громадянсько-правознавчих курсів;
- розширення громадянсько-виховної проблематики на сторінках правових і громадських видань;

Основні напрями формування правової культури правоохоронців в умовах становлення української державності:

- впровадження багатоступеневої та безперервної системи навчання фахівців від початкової професійної підготовки до опанування ними рівня вищої кваліфікації;
- всебічне поглиблення правової, патріотично-виховної тематики в навчальних курсах з філософії, етики, культурології, політології;
- у галузі громадянсько-правової освіти здійснення підготовки та перепідготовки педагогічних кадрів, здатних застосовувати особистісно-орієнтовані педагогічні технології, включаючи моделювання реальних соціальних процесів, рольові та ділові ігри.

Соціальна солідарність та її місце в структурі ідеї права

- Солідарність як елемент ідеї права відображає спільність інтересів і спільну відповідальність різних суб’єктів суспільного життя, одностайність, єдність думок і дій, співчуття їм.

- Співіснування людей у відносинах, врегульованих правом, базується на ґрунті соціальної солідарності. Її завдання – пом’якшувати суспільні протиріччя, узгоджувати інтереси членів суспільства, які суперечать один одному, і підкреслювати їхні істотні спільні цілі, тобто ті моменти, які гарантують існування і розвиток громадянського суспільства.